

Lisac piše vrlo temeljito, udžbenički jasno, ne ostavljajući prostora za dodatne fusnote i pojašnjenja, ne zanemarujući pritom niti najsitnije iznimke, diskusom kakvim se mogu pohvaliti samo najiskusniji dijalektolozi. Liščeva pak upućenost u stručnu i znanstvenu literaturu doista je besprijeorna i, slobodno se može reći, sveobuhvatna, što je za cjelovit prikaz, o kakvom je ovdje riječ, *condicio sine qua non*.

Budući da je ovo prva knjiga u trodijelnoj “Hrvatskoj dijalektologiji”, koja će osim štokavskoga obuhvatiti i ostala dva hrvatska narječja, nadamo se da nećemo dugo čekati na preostala dva dijela, a odabir pisanja prvo o štokavskome narječju sasvim je opravdan budući da su monografije o čakavskome (Moguš) i kajkavskome (Lončarić) objelodanjene 1977., odnosno 1996. godine.

Vrijednost je Liščeve monografije, uz ostalo, u tome što je to prva sinteza štokavskoga narječja na hrvatskome jeziku, ali još više u činjenici da je pisana iz perspektive štokavskoga narječja kao narječja kojim govore Hrvati i kojim se govori u Hrvatskoj, te narječja kojim govore Hrvati izvan domovine, što je više nego dovoljno da u vrijeme čestih propitivanja hrvatskih idioma potakne i manje obaviještenog čitatelja da za njom posegne.

Željko Jozić

Vrijedan prinos proučavanju gacke čakavštine

(Milan Kranjčević: *Ričnik gacke čakavštine, Kõnpoljski divån*, Katedra čakavskog sabora pokrajine Gacke, Otočac, 2003., 1190 str.)

Većina hrvatskih građana (obrazovanih i manje obrazovanih) vjerojatno ne dovodi područje Like u vezu s čakavskim narječjem. Liku se obično poistovjećuje sa štokavskim dijalektom, bilo onim ikavskim ili onim ijekavskim, no na njezinu području postoji mala oaza čakavskog narječja koja je najjužnija njegova točka u unutrašnjosti Hrvatske. Tu oazu čini nekoliko mjesta i sela smještenih na obali rijeke Gacke i u njezinoj okolini. To su: *Kompolje, Švica, Otočac, Prozor, Sinac, Čoviće, Ramljani, Lešće i Lipovlje*. Prošle godine u izdanju Katedre čakavskog sabora pokrajine Gacke Milan Kranjčević objavio je prvi rječnik toga kraja – *Ričnik gacke čakavštine, Kõnpoljski divån*. Ovaj rječnik obuhvaća, kako mu i podnaslov kaže, samo govor *Kompolja*. Selo *Kompolje*, koje ima 450 stanovnika, nalazi se na jugozapadnom rubu pokrajine Gacke, a nekad se zvalo i *Katoličko* ili *Herwatsko Kompolje* da bi se razlikovalo od *Vlašskog Kompolja* (danas *Hrvatskog Polja*). Oba su sela naseljena potkraj 17. stoljeća, a mještani se razlikuju kako po vjeri tako i po jeziku. Prvi su katolici i jezično pripadaju čakavskom narječju, a drugi pravoslavci sa štokavskim ijekavskim jezičnim značajkama, s nekim elementima ikavštine kod manjeg dijela žitelja potomaka Bunjevacu. Kompoljčani su se slabo miješali s okolnim stanovnicima, što je zasigurno

pridonijelo boljem očuvanju jezičnih obilježja, bez obzira na okolinu koja je uglavnom štokavska ijekavska (samo se na jugoistoku *Kompolje* dodiruje s čakavskom *Švicom*).

Ovo osebujno djelo prvi je dijalektološki deskriptivni rječnik koji se odnosi na zavelebitsku čakavštinu na području rijeke Gacke, a do njegove pojave nije bilo ni značajnijega popisa riječi toga kraja. Rječnik opisuje leksičku građu kompoljske čakavštine (riječ je o ikavsko-ekavskoj čakavštini šćakavskog tipa s troakcenatskim naglasnim sustavom) u 28000 natuknica, dok je riječi mnogo više, uz brojne frazeme. Građa obuhvaća razdoblje od jednog stoljeća jer se autor pri izradi rječnika koristio i etnografskim bilješkama koje se odnose na *Kompolje*, provjerivši te riječi kod najstarijih žitelja. Tako se u rječniku mogu naći riječi koje se više u Kompolju ne upotrebljavaju, npr. *pedèpsa* – nešto loše što se čovjeku desi, *kozâl* – tesano ili piljeno deblje drvo koje čini krovšte i na kojega se pribijaju letve, zatim pojmovi etnografske prirode (npr. *pàprica*, *snovàča*, *plázisl*) koji se zbog tehnološkoga napretka više ne upotrebljavaju pa su ispali i iz jezične uporabe. U rječniku se mogu naći i suvremeni izrazi koje je kompoljski govor prihvatio iz standardnog jezika, prilagodivši ih svojoj gramatici i akcentuaciji (npr. *telefôn*, *televízor*), ali ne i riječi kao što su *kompjutor*, *antibiotik* i sl., jer tada bi se, kako kaže autor, moglo čitav leksički korpus nekog rječnika standardnoga jezika *prevesti* u kompoljski idiom. Kao što su se riječi iz standarda prilagođavale kompoljskom govornom sustavu, ista se stvar događala i s tuđicama, koje su se pojavljivale odlaskom Kompoljčana na rad u inozemstvo

nakon Drugoga svjetskog rata, i s riječima koje pripadaju drugim hrvatskim idiomima; svaka se riječ prilagodila glasovnim i naglasnim pravilima mjesnoga govora i postala dio tog idioma. Kompoljski govor ne poznaje izvorno ni riječi *ričnik* i *čakavščina* te je autor izveo te riječi onako kako bi zvučale da postoje u kompoljskom idiomu.

Ričnik se sastoji od prologa izdavača, u kojem se donose uvodne napomene o samom rječniku, njegovu nastanku i njegovoj svrsi – treba poslužiti ponajprije domaćem stanovništvu u Gackoj, ali i skrenuti pozornost javnosti na dio postojeće gacke čakavštine, s tendencijom da se počne prikupljati leksička građa za ostale mjesne govore, a s krajnjim ciljem da se sastavi potpuni rječnik gacke čakavštine, zatim od Uvoda i dijela gdje se opisuje zemljopisni položaj *Kompolja* i njegov leksik u odnosu na okruženje te od uputa *Kako se služiti Ričnikom*. Treba napomenuti kako je rječniku priloženo i nekoliko karata, što jezičnih što geografskih.

U rječniku se za svaku riječ, osim definicije, daje i iskaz u kojemu je značenje kontekstualno oprimjereno. Iza riječi navodi se kojoj vrsti ona pripada, osim kod imenica, koje se poznaju po oznaci roda, i glagola, koji se poznaju po oznaci svršenog i nesvršenog oblika. *Ričnik* se pravopisno uglavnom oslanja na praksu pravopisa hrvatskoga standardnog jezika, ali se neke riječi transkribiraju fonološki (npr. *řvacki*, *prècjednik*, *iž*, *dřšte*), a tako je i sa sinkopama (npr. kako ćeš – *kàkoš*, ti ćeš – *tíš*, čim ćeš – *čínš*, ako će – *àkojdu* i sl.). Natuknice se najčešće ne tumače ekvivalentima iz standardnoga jezika, već sintagmom, da bi se dala što preciznija semantička vrijednost riječi, jer se semanti-

ka standardnoga jezika u većem broju natuknica ne podudara, ili je užeg ili šireg značenja od ovih u rječniku. Kod imenica se navodi genitiv množine uvijek, a genitiv jednine i nominativ množine ako dolazi do kakvih glasovnih ili naglasnih promjena. Umanjenice i uvećanice izdvojene su od imenica iz kojih su izvedene. Kod glagola se navodi vid, prvo lice prezenta te treće lice množine zbog specifičnih nastavaka *-adu*, *-edu*, *-idu*. Glagolima koji nemaju infinitiva daje se suponirani oblik (npr. *gresti*). Kod glagolskih pridjeva radnih i trpnih navodi se samo oblik muškoga roda, a ako dolazi do kakve glasovne ili naglasne promjene, tada se daju oblici za sva tri roda (isto je i kod *običnih* pridjeva). Glagol *bit* posebno je obrađen, dijelom i zbog toga jer je riječ o pomoćnom glagolu; naveden je čitav prezent naglašenog i nenaglašenog te niječnog oblika, kao i primjeri za druga glagolska vremena. Slično je i s glagolom *imat*, koji kao i glagol *bit* ima dosta značenja i potvrda u frazemima. U zasebnim natuknicama navedeni su povratni glagoli i glagolske imenice, ove potonje radi preglednosti i brojnih promjena. U *Ričniku* je zastupljen velik broj frazeoloških izraza, koji su poredani po abecednom redu i koji se mogu pojaviti katkad na dva ili čak više mjesta dok neki frazeološki izrazi imaju dva ili više značenja (npr. *ča će meni ki* – nitko mi ne treba; nitko mi ne može ništa). Svaka je naglašena riječ akcentuirana, kao i iskaz u kontekstu. Onomastička je građa izostavljena, imena, poneko prezime i nadimci pojavljuju se u kontekstualnom oprimjerenju. Oronimi, ojkonimi i toponimi navedeni su samo iz uže okoline ili oni koji su u češćoj uporabi. Rječnik ne navodi etimologiju riječi.

Treba na kraju istaći da je ovo vrijedno i opsežno djelo rezultat samo jednoga čovjeka koji je doslovno sav posao obavio sam. Autor je sam skupljao građu, bilježio, provjeravao na terenu, akcentuirao, uredio *Ričnik*, a sam je napravio i kontrolna čitanja i korekture. Na bavljenje čakavskim dijalektom, kako kaže u Uvodu, potakla ga je jedna kritika prve zbirke pjesama *Krosna* otočke pjesnikinje Jadranke Prša u kojoj je navedeno da pjesnikinja pišući na svom sinačkom idiomu piše «mrtvim jezikom».

Stipe Kekez

Veliki frazeološki iskorak

(Antica Menac, Željka Fink-Arsovski, Radomir Venturin: Hrvatski frazeološki rječnik, Naklada Ljevak, Zagreb, 2003., 414 str.)

Pri osamostaljivanju jedne lingvističke discipline svakako je, među ostalim, važno da postoje za nju značajni priručnici. Iako je frazeologija u nas, teorijski gledano, započela svoje osamostaljivanje početkom sedamdesetih godina prošloga stoljeća, frazeografskim se djelima možemo pohvaliti tek od 1979./80. godine kada je izišao dvojezični dvotomni *Rusko hrvatski ili srpski frazeološki rječnik* pod uredništvom Antice Menac. Godine 1982. u okviru tadašnjih jezičnih, državnih i političkih prilika objavljen je, za našu fraze-